

prou remarcat, perquè els comparatistes s'havien fixat quasi només en la variant *créixens* amb *-ns*, que no semblava gaire més notable que *fréixens*, *térmens*, *còvens*, *òrguens*, *àrguens*. Però si el *DAG*. preferia *créixems*, amb *-m*, com a encapçalament, no és estrany perquè és segurament la forma més estesa en el Principat, coneguda també a Menorca (*AlcM*), i és l'emprada per escriptors tan barcelonins com Emili Vilanova (n. 1840) i Fred. Soler, c. 1865: «venia herbetas per a amanir: *creixems*, rucas, cuscunillas, ensiamet de la Mare de Déu ---»; ¹ «un 'bufado', / que son pare, ans de ser ric / venia *créxams*», Pitarrà (*Un Barret de Rialles*, GatadesS, 431).

A la meua família no recordo haver-ne sentida d'altra, al meu pare i a la meua mare: doncs, és la forma de Bna. i de Girona; tant *Créixems* com *Créixens* existeixen com a cognom (*Créxams* família barcelonina que conec). Les notacions d'*AlcM* corresponen a *créixens* al Vendrell i algun punt del CpdTarr., però amb *-ms* a dos punts de la Garrotxa, dos del Gironès, dos de la Costa Brava, tres del Vallès (des de Centelles fins a Terrassa), dos de Bages i el Penedès, i encara en alguns parlars occidentals: *kréixems* a Tortosa *gréixems* a Sort. D'altra banda es diu *créixens* a Eivissa (PzCabrero), i així ho atribueix, més ambigüament, a Felanitx i a Bna. (ací, diu que totes dues variants), i és la forma valenciana (Morvedre, Alzira, Cocentaina, Pego) i la que registra ja Cavanilles (*Obs.* II, 323), confirmada pel collectiu *Creixenal* (Sagra, *infra*).

Així tenim dues variants: en *-ms* i *-ns*. Però que no es tracta de cap fluctuació fonètica ho mostra l'existència d'altres formes amb consonant suffixal diferent. A les Balears i algun punt del Pirineu, *créixecs*. El *DAG*. ho localitza a Camprodon, *AlcM* a Cadaqués, i veg. encara *BDC* XVII, 16. Que és la forma menorquina més afermada ho veiem perquè és la que registra el dícc. de Febrer Cardona («cressons, berros»), a principi del segle passat, i *AlcM* la constata en el Centre i el Ponent de l'illa; d'altra banda és la mallorquina més coneguda (*BDLC* XIV, 181), l'única registrada pels *DFgra.* i *Damen.*; en fi, *AlcM*, en part amb la pronúncia normal de *-cs* com a *-ç*,² l'anota a Artà, Manacor i Sóller.

I hi ha encara una forma amb una altra consonant suffixal, i una altra sense cap consonant en el suffix. *Créixols* a l'occident de Mallorca (Ariany, amb la *-l* emmudida a Andratx i amb totes dues pronúncies a Bunyola); *gréixels* a Osona (Vic *AlcM*, i Vilatorrada *DAG.*) i a Calaf (*AlcM* s. v.); i en femení, *gréixoles* a Boí (1971), i a les Viles del Turbó em diuen (1957) que al Tossal de la *Grixolera* el nom li ve «d'una herba que s'hi cull».

Però la variant de més extensió, tot al llarg dels Pirineus, és la forma *greixes* femenina, sense cap consonant terminal: des de tant a l'Est com Ripoll, Camprodon, Puigcerdà i Berga (*Font de les Greixes* en els afores de la ciutat); així ho sento també en el Cardener, Urgellet i Andorra (Aós, Asnurri, pron. *gréxes* Tuixén, Lladurs, 1964), i ho tinc anotat a set pobles

de l'Alt Pallars, des de la Vall d'Assua fins al cap de les Valls Ferrera, Cardós i Àneu. S'ha d'esperar que si el mot té *ΛΙ* etimològic es pronuncii amb *é* tancada en tot el domini lingüístic menys en el Pallars Sobirà, on s'ha d'esperar oberta (*EntreDL* II, 29, 33): i en efecte tinc anotat *gréixes* a Son (1958), Farrera i Àreu (1933).

Això, per una banda, continua per l'Alt Aragó: a Sallent de Gállego *gréšas*, explicant que se n'hi fan moltes a la partida dita *Los Grexás* (1966). D'altra banda, cap al Sud fins més enllà del Montsec (Taüll, 1960; Alsamora, 1957), i és la forma que Porcioles assenyala a la Vall d'Ager (p. 36) i *AlcM* a Balaguer; per altra part, en tot l'àmbit del dialecte rossellonès: no sols entorn del Canigó,³ sinó a Cerdanya (*gréšas* Eina 1959), Capcir («rec de les *gréšas*», és «un canal», Els Angles, 1960) i encara el tinc de sengles pobles del Conflent i del Vallespir.⁴ Sembla haver-hi encara més lluny alguna forma escadussera d'aquest tipus a l'Empordà i a Mallorca: *creixes* a Torroella de Montgrí i *greixes* a Mallorca.⁵

Continua gran varietat de formes, de naturalesa tal que han de discrepar des d'antic, en les terres d'Oc. Ja apareix un cop *creisson* en un *Roman d'Esther*, que es creu de començament del S. XVI, i deu ser de cap al Roine: «lai von naissían *creissons* e berlas / non i veiriás mais aur e perlas» (*Rom.* XXI, 207, *PSW* I, 407). Avui tenim *creissoun* com a forma provençal rodanesa (*TdF* amb dues cites de felibres d'allà). Però si això coincideix amb la forma que diríem vulgata (fr.-it.-reto-r.), n'hi ha moltes de ben discrepant: Sauvages, en el Gard, registra *gráissous*.⁶ Hi ha *krésos* f. pl. a l'Aude (*ALF* punt 787), prolongació del ross. *greixes*.

En el Tarn *creisselou*, a Tolosa el plural *creisselous* (Gary, Visner), *cre(i)sselou* en el Roergue i el Llemosí (*TdF*), que es podria interpretar etimològicament de diverses maneres, i en particular pensar en una dissimilació de *-non* en *-lon*: però seria una **creissenon* anàleg al cat. *créixens* o un **creissonon* amb dissimilació doble, i llavors derivat del tipus provençal-francès? El cas és que al costat d'això hi ha borderlès *creisseiroun*, i llgd-gc. *greicheroun*, *crecheiroun* (*TdF*) que és probable que resultin d'una altra dissimilació de *-non* en *-ron* en lloc de fer-ho en *-lon*.

Després tenim la forma de la V. d'Aran, que és sobretot *grasilún*,⁷ i *TdF* dona *gráissilhou* com a gascó; ara bé una forma com aquesta té vasta vigència a llarg dels Pirineus, des del Mediterrani fins al llindar del Bearn, *creissilhou*s a Sant Pons d'Erau, *krésilún* en alguna part de l'Aude, *crichilhou* a Carcassona, *krisilú* a Prades, *grejšilú* a L'Avellanet, *grasilú(η)* a Comenge, *grasilún* en el Gers, *gracilhou* a les Valls d'Aura i Bigorra (*FEW* XVI, 385a8ss.). Com a base d'aquesta forma tan estesa podríem pensar en una base com **KRASSILONE*, però tenint en compte la *-N* que és comuna al prov., fr., it., reto-romànic, a les formes germàniques i a una part de les catalanes, és preferible admetre (com hem fet per a *creisseloun*) una dissimilació de *N-N*, amb una base com **KRAS-*